

ТАЄМНИЦЯ УСИНОВЛЕННЯ

CONFIDENTIALITY OF ADOPTION

Письменна О.П.,
кандидат юридичних наук,
доцент, викладач кафедри права
Вінницького національного аграрного університету

Задорожна І.Ю.,
студентка III курсу
факультету менеджменту та права
Вінницького національного аграрного університету

У статті розглядаються правове регулювання таємниці усиновлення в аспекті національного та зарубіжного законодавства. Наведено статистику усиновлень в Україні за останні роки. Розглянуто засоби, за допомогою яких реалізується забезпечення таємниці усиновлення в Україні. Охарактеризовано проблеми, з якими можуть зіштовхнутися усиновлювачі в результаті розголошення таємниці усиновлення. Зроблено аналіз зарубіжного законодавства у сфері таємниці усиновлення, її значення та правового регулювання з боку держави. Дано раціональні висновки щодо доцільності забезпечення державою збереження таємниці усиновлення.

Ключові слова: таємниця, усиновлення, законодавство України, охорона, інформація, проблеми.

В статье рассматривается правовое регулирование тайны усыновления в аспекте национального и иностранного законодательства. Приведена статистика усыновлений в Украине за последние годы. Рассмотрены средства, с помощью которых реализуется обеспечение тайны усыновления в Украине. Охарактеризованы проблемы, с которыми могут столкнуться усыновители в результате разглашения тайны усыновления. Сделан анализ иностранного законодательства в сфере тайны усыновления, ее значения и правового регулирования со стороны государства. Даны рациональные выводы о целесообразности обеспечения государством сохранения тайны усыновления.

Ключевые слова: тайна, усыновление, законодательство Украины, охрана, информация, проблемы.

The article deals with the legal regulation of affiliation in terms of national and international legislation. Shows statistics affiliations in Ukraine in recent years. The means by which implemented to ensure the confidentiality of affiliation in Ukraine. Characterized problems which may face as a result of affiliation disclosure of secret adoption. The analysis of foreign law in the field of affiliation, its importance and regulation by the state. Given rational conclusions about whether the state to ensure the secrecy of affiliation

Key words: secret of affiliation, legislation of Ukraine, security, information problems.

Постановка проблеми. Питання таємниці усиновлення у світі є актуальним вже давно. В Україні це питання набуло актуальності з 2013 року, коли тодішнім Уповноваженим Президента України з прав дитини Юрієм Павленком було винесено ініціативу скасування таємниці усиновлення шляхом внесення змін до Сімейного та Кримінального кодексів України

Стан дослідження. Питанням таємниці усиновлення займалися такі вчені: Є.А. Поссе, Н.М. Єршова, Г.М. Свердлов, І.А. Коєткіна, Л.А. Кузьмичова, І.М. Кузнецова, О.М. Нечаєва та інші. Незважаючи на значний інтерес науковців до питання таємниці усиновлення, дане питання потребує спеціального аналізу.

Метою даної статті є аналіз національного та міжнародного законодавства щодо правового забезпечення таємниці усиновлення.

Виклад основного матеріалу. Щороку в Україні тисячі дітей залишаються без батьківського піклування за різних життєвих обставин. Згідно з даними, зафіксованими у звіті судів першої інстанції про розгляд справ у порядку цивільного судочинства за 2014 рік, у місцевих судах України розглянуто 2 926 справ про усиновлення, з них 2 812 справ – із винесен-

ням рішення, у 2 782 справах прийнято рішення про задоволення позовних заяв [8]. Протягом першого півріччя 2015 року судами першої інстанції всього розглянуто 1 411 справ про усиновлення, з яких із винесенням рішення – 1 369, задоволено 1 356 позовів про усиновлення [9]. У результаті усиновлення в усиновлювачів і усиновленого виникає право на таємницю усиновлення.

Право на таємницю усиновлення тісно пов'язане з проголошеним у ч. 1 ст. 32 Конституції правом людини на таємницю її особистого та сімейного життя. Усиновлювач приймає усиновлену дитину у свою сім'ю на правах дочки або сина. Тому він, як правило, намагається, щоб коло осіб, поінформованих про усиновлення, було якомога більш обмеженим. Практика свідчить про небажання усиновлювачів, які прийняли у свою сім'ю, наприклад, дитину-підлітка, розголошувати цей факт, оскільки сторонні особи по-різному оцінюють відносини між усиновлювачем і усиновленим і можуть негативно вплинути на них. Тут підключається моральний фактор – як правило, ні дитина, ні усиновлювач не зацікавлені в тому, щоб оточуючі знали про факт усиновлення. Адже збереження таємниці усиновлення є запорукою успішного входження дитини в сім'ю на

правах рідної, але на практиці існують ситуації, коли для психіки дитини значно краще знати від самого початку, що вона усиновлена, ніж коли вона дізнається це від сторонніх осіб, – саме тоді може виявитися неможливим її подальше виховання. Однак заперечувати неможливість її подальше виховання можна тільки в окремих випадках: якщо дитині відомо про усиновлення, тобто коли таємниці як такої не існує. У такій ситуації таємниця більше для навколишніх [5, с. 306]. Згідно з чинним на сьогодні СК України таємниця усиновлення охороняється законом.

Необхідно наголосити й на тому, що жодна норма ні міжнародного, ні національного законодавства не зобов'язує самих усиновлювачів зберігати таємницю усиновлення. Положенням ч. 3 ст. 301 ЦК закріплено право кожної фізичної особи на збереження в таємниці обставин свого особистого життя. Дана норма спрацьовує й у випадках усиновлення, коли усиновлювачі прагнуть зберегти цей факт свого особистого життя в таємниці від інших. Зрештою, більшість усиновлювачів не використовують право на збереження таємниці усиновлення, оскільки не вважають за потрібне приховувати ці відомості від дитини. Якщо усиновлювач вважає, що запровадження в сім'ї родинних відносин, заснованих на довірі та повазі, можливе тільки коли дитина буде знати правду про своє походження, закон їм в цьому не перешкоджає.

Слід зазначити, що Сімейний кодекс України передбачає спеціальні заходи, спрямовані на збереження таємниці усиновлення. Так, особа має право на таємницю перебування на обліку тих, хто хоче усиновити дитину, пошуку дитини для усиновлення, подання заяви про усиновлення та її розгляду, на таємницю рішення суду про усиновлення (ст. 226 СК України). Дитина, яка усиновлена, має право на таємницю, в тому числі й від неї самої, факту її усиновлення (ч. 2 ст. 226 СК) Водночас у ст. 7 Конвенції про права дитини передбачене право дитини, наскільки це можливо, знати своїх батьків. Тому відповідно до ч. 3 ст. 226 СК усиновлена дитина після досягнення нею 14 років має право на одержання інформації щодо свого усиновлення. Звідси випливає, що якщо усиновлюється дитина віком 14 і більше років, правило ч. 2 ст. 226 на неї не поширюється. У такій дитини є суб'єктивне право на таємницю усиновлення, але не від неї самої. З огляду на висловлене можна сказати, що таємницю усиновлення можна зберегти відносно власне дитини у випадку усиновлення її в ранньому віці. Крім того, слід наголосити, що бажання дитини одержати інформацію про своє походження не завжди може реалізуватися, оскільки досить часто проти розкриття такої інформації виступають кровні батьки дитини.

Згідно з ч. 3 ст. 227 СК якщо усиновлюється дитина, яка не досягла семи років, службові особи у випадку виявлення її згоди на усиновлення зобов'язані вживати заходів щодо забезпечення таємниці усиновлення від неї самої. А відповідно до ч. 2 цієї статті усиновлювач має право приховувати від дитини факт її усиновлення, якщо розкриття таємниці усиновлення може зашкодити її інтересам.

Водночас згідно з ч. 1 ст. 227 СК він вправі вимагати нерозголошення цієї інформації особами, яким стало відомо про неї як до, так і після досягнення дитиною повноліття. Отже, в сімейному законодавстві існує два види таємниці усиновлення: від самої дитини і від інших осіб. Розголошення таємниці усиновлення в багатьох випадках призводить до тяжких сімейних і особистих трагедій та конфліктів, розриву сімейних відносин і до інших негативних наслідків. Тому закон не тільки забороняє розголошувати таємницю усиновлення, а й встановлює кримінальну відповідальність за це. Так, згідно з ч. 1 ст. 168 КК розголошення таємниці усиновлення всупереч волі усиновлювача карається штрафом до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років. У нашому законодавстві та в законодавстві деяких країн передбачено, що за бажанням усиновлювача державний орган реєстрації актів цивільного стану видає на підставі рішення суду свідоцтво про усиновлення встановленого зразка, однак цим правом усиновлювачі користуються вкрай рідко, віддаючи перевагу зміні актових записів про народження дитини, змінюючи відомості про місце народження дитини, її прізвище, ім'я та по батькові. Бажання змінити дату народження впливатиме на медичні показники розвитку дитини, тому закон дозволяє це зробити, але не більш як на шість місяців [9, с. 221]. Суд може й відмовити особі, яка виявила бажання усиновити дитину, в задоволенні клопотання про зміну відомостей про місце і дату її народження, якщо в процесі розгляду заяви про усиновлення він встановить, що це не відповідатиме інтересам дитини. Зазвичай дитина зберігає своє прізвище, ім'я та по батькові, що витікає з Конвенції про права дитини. Між тим прізвище та по батькові дитини закон дозволяє змінити за умови, якщо усиновлювачами одночасно є жінка і чоловік, які записуються батьками дитини. Якщо прізвища усиновлювачів не збігаються, прізвище дитини визначається за їх вибором. Що ж стосується імені дитини, то це відбувається з її згоди, якщо вона досягла семи років, за винятком випадку, коли дитина живе в сім'ї усиновлювачів і звикла до імені [9, с. 221]. У Російській Федерації усиновлюваний може заперечити про зміну свого прізвища, імені, по батькові лише з 10 років, або коли сам усиновитель просить суд, що перебуває в кровній спорідненості з його батьком чи матір'ю. У випадку усиновлення повнолітньої особи її прізвище, ім'я та по батькові можуть бути змінені тільки із взаємної згоди усиновлювача та самої повнолітньої особи – усиновленого [9, с. 221]. Відомості про усиновлення видаються судом лише за згодою усиновлювача, крім випадків, коли такі відомості потрібні правоохоронним органам, суду у зв'язку з цивільною чи кримінальною справою, яка є в їх провадженні [6]. Таким чином, можна дійти висновку, що таємницею є не тільки сам факт усиновлення, а й певні стадії самого процесу усиновлення [9, с. 222].

Що стосується зарубіжного законодавства щодо таємниці усиновлення, то в країнах з розвинутою

та сталою правовою системою питання таємниці визначається досить своєрідно – таємницю усиновлення взагалі не визначають як ознаку усиновлення. Так, у Французькому цивільному кодексі в гл. I «Про усиновлення» взагалі не згадується про таємницю усиновлення, а в гл. II (ст. 369) «Про узаконення, що провадиться через усиновлення» говориться про те, що судові рішення про узаконення виносяться у відкритому судовому засіданні, але після дослідження справи і дебатів у непублічному засіданні. Тобто якщо не існує таємниці, то і не виникає питання про те, які відомості відносити до категорії таємниці, хто має право доступу до неї і хто зобов'язаний берегти її від оточуючих. У таких країнах, як США, Канада, активно використовується так зване «відкрите» усиновлення, коли усиновлені діти знають своє походження і поінформовані про те, хто їх біологічні батьки. Що стосується законодавства Австрії, то воно надає змогу усиновителям самостійно обирати вид усиновлення, воно, у свою чергу, поділяється на таємне, відкрите та напіввідкрите. Різниця полягає в тому, що у випадку таємного усиновлення біологічні батьки про долю усиновленої дитини й усиновителів не мають уявлення, у випадку напіввідкритого усиновлення біологічні батьки знають, хто усиновителі їх дитини, але намагаються утримуватися від контакту, а у випадку відкритого усиновлення біологічні батьки знають, хто є усиновителем, а також можуть установити контакти зі своєю дитиною [3, с. 402]. Згідно з італійським законодавством прийомні батьки в найадекватнішій і найналежнішій формі повинні повідомити неповнолітньому, що він є усиновленим. Крім цього, після досягнення двадцятип'ятирічного віку усиновлені мають право отримати доступ до інформації щодо їх походження і відомостей про своїх біологічних батьків. Доступ до цієї інформації може бути дозволений також і після досягнення повноліття в разі існування доведених причин, що це може вплинути на психологічно-фізичний стан молодої людини [3, с. 401].

Також своєрідне законодавство у Великобританії. Згідно із законодавством таємниця усиновлення існує. Під час винесення рішення про усиновлення суддя роз'єднує всі законні зв'язки з біологічною сім'єю дитини. Проте після досягнення дитиною 18-літнього віку дитина має право на отримання інформації про своїх біологічних батьків [3, с. 402]. Також є ситуації, коли в подальшому нерідко біологічні батьки беруть значну участь у житті своїх, тепер уже усиновлених, дітей.

Наприклад, із позиції української ментальності видається, що новим батькам, які всиновили дитину і хочуть розпочати нове життя, м'яко кажучи, не зовсім сподобалася б так звана «допомога». Це своєрідне втручання минулого в нове сьогоднішнє і вплив на майбутнє. Із розглянутого вище в порівняльному аспекті законодавства деяких зарубіжних країн можемо дійти висновку, що кожна країна розробила власні правові аспекти таємниці усиновлення, але також існує низка країн, в яких таємниця усиновлення не охороняється Законом. З урахуванням

цього ст. 285 СК України встановлює обмеження прав іноземців на таємницю усиновлення дитини, яка є громадянином України. Так, усиновлення дитини, яка є громадянином України, особою, яка є громадянином держави, з якою Україна не має договору про надання правової допомоги, не є таємним у таких випадках: якщо в державі, у якій усиновлювач постійно проживає і в яку має переїхати дитина, усиновлення не є таємним і якщо усиновлювач в Україні постійно не проживає [6].

Доцільно було б також згадати про ситуацію, яка розгорілася в 2013 році навколо таємниці усиновлення в Україні. Коли тодішній Уповноважений із прав дитини Юрій Павленко заявив про необхідність скасування таємниці усиновлення через внесення змін до Сімейного та Кримінального кодексів України. Павленко наводив доводи про неможливість ведення спеціалізованими службами належного контролю за дітьми, які були всиновлені, за тим, де виховуються всиновлені діти, та здійснювати постійний контроль за умовами їхнього проживання і виховання. Дана ситуація занепокоїла громадські організації, які звернулися до уповноваженого з прав людини Валерії Лутковської щодо захисту таємниці усиновлення. Вони вважають, що ініціаторами цих змін під час підготовки цієї пропозиції не було враховано позицію усиновлювачів-батьків і не вивчено життя сімей, в яких є усиновлені діти, тому вони дійшли поспішних висновків. Таємницю усиновлення скасовувати не можна, оскільки така інформація завдасть дітям значної шкоди. Вони також вважають, що розкриття таємниці усиновлення може призвести до негативного ставлення до дітей із боку їх однолітків, передусім у підлітковому віці, а це матиме негативний вплив на дитячу психіку та взаємини із суспільством. Така інформація лише збудуватиме конфлікти дітей із батьками-всиновлювачами.

Ця ситуація є двозначною. Вище розглянуто, що за законодавством деяких зарубіжних країн усиновленому повинна надаватися інформація стосовно його біологічних батьків, а також усиновлені мають право знати про їх усиновлення. Адже, з одного боку, таємниця усиновлення може дійсно нашкодити, тому що усиновителі, використовуючи таємницю усиновлення, можуть сховати дитину не лише від попередніх батьків і рідних, але навіть від наглядових органів. У такій ситуації доля дитини залишається невідомою. З іншого боку, погоджуємося з попередньою думкою активістів, що розголошення таємниці усиновлення може дійсно нашкодити новоспеченій сім'ї.

Висновки. Проаналізувавши викладене, можна стверджувати, що таємниця усиновлення повинна існувати, і держава повинна всіляко сприяти її забезпеченню і гарантуванню. Але водночас це ніяким чином не повинно прешкоджати наглядовим органам стежити і не випускати з поля зору подальшу долю дитини до досягнення нею повноліття, аби вберегти дитину від усиновлення, яке було зроблене лише з корисливих мотивів, і від подальшого нега-

тивного впливу на долю дитини в результаті такого усиновлення. Що стосується того, чи повинні усиновлювачі повідомляти усиновлену ними дитину про факт її усиновлення до того, як така інформація стане їй відома з інших джерел, то це питання стосується виключно самих усиновлювачів і їхнього особистого вибору, який вони повинні робити, вихо-

дячи з власного ставлення до данної ситуації. Позитивним є законодавство країн, де усиновлювачам надається вибір: хочуть вони зберегти факт усиновлення в таємниці чи ні. Адже людська мораль панує не завжди і не всюди, і це може призвести до небажаних наслідків, які можуть загрожувати сімейному щастю новоствореної сім'ї.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua>.
2. Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
3. Ватрас В.А. Правові аспекти таємниці усиновлення / В.А. Ватрас // Держава і Право ; вип. 16. – К., 2002. – С. 185–190 .
4. Деркаченко Ю.В. Особливості застосування універсальних механізмів та процедур з міждержавного усиновлення дітей у законодавстві деяких європейських країн / Ю.В. Деркаченко // Закарпатські наук. Читання : матеріали Всеукр. наук. практ. конф. студентів та аспірантів (28–30 квітня 2009 р.). – Ужгород, 2009. – С. 398–401.
5. Зіловська Л.М. Таємниця усиновлення і проблеми правового регулювання її дотримання / Л.М. Зіловська // Правова держава : щорічник наук. праць. Вип. 20. – К., 2009. – С. 303–310
6. Сімейний кодекс України: редакція від 5 жовтня 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.
7. Звіт судів першої інстанції про розгляд справ у порядку цивільного судочинства за 2014 рік // Офіційний сайт судової влади України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://court.gov.ua>.
8. Звіт судів першої інстанції про розгляд справ у порядку цивільного судочинства за перше півріччя 2015 року // Офіційний сайт судової влади України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://court.gov.ua>.
9. Сімейне право України / за заг. ред. В.І. Борисової, І.В. Жилінкової. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 287 с.
10. Цивільний кодекс України: редакція від 2 листопада 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.

УДК 347.4

ФОРМИ ДОГОВІРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УГОД, ЯКІ БУДУТЬ УКЛАДЕНІ В МАЙБУТНЬОМУ

FORMS OF CONTRACTUAL ENSURING OF AGREEMENTS WHICH WILL BE CONCLUDED IN THE FUTURE

Косьмій Л.Р.,

*викладач кафедри цивільного права і процесу
Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*

У статті розглянуто цивільно-правову природу попереднього договору та протоколу про наміри як основних форм договірної забезпечення угод, які будуть укладатися в майбутньому. Проаналізовано зміст, зокрема істотні умови вказаних договірних конструкцій. Визначено напрями подальших досліджень у цій сфері.

Ключові слова: попередній договір, основний договір, протокол про наміри, форми забезпечення укладення угод.

В статье рассмотрена гражданско-правовая природа предварительного договора и протокола о намерениях в качестве основных форм договорного обеспечения сделок, которые будут заключаться в будущем. Проанализировано содержание, в частности существенные условия указанных договорных конструкций. Определены направления дальнейших исследований в этой сфере.

Ключевые слова: предварительный договор, основной договор, протокол о намерениях, формы обеспечения заключения сделок.

The article defines the civil and legal essence of preliminary agreement and letter of intents, as the main form of contractual ensuring of agreements which will be concluded in the future. The contents are analyzed, particularly, essential conditions of specified contractual structures. Identified areas of further research in this field.

Key words: previous contract, basic agreement, letter of intent, forms of contractual ensuring of agreements.